

Φαινομενικά η συζήτηση, που οργανώθηκε σε πέντε αυτοτελείς podcasts το 2022, αποτελεί προέκταση του βιβλίου του Δημοσθένη Κούρτοβικ «Η ελιά κι η φλαμουριά» (Πατάκης 2021). Ουσιαστικά, όμως, η συμβολή του Κώστα Κατσουλάρη διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στο να επικαθορίσει το στίγμα του διαλόγου. Ο δημοσιογράφος και συγγραφέας όχι μόνο ρωτά και συνοψίζει εύστοχα, αλλά και διαφωνεί όπου έχει ιδία γνώμη, με αποτέλεσμα βήμα βήμα να εξάγονται συμπεράσματα και να ανοίγονται δρόμοι για τη λογοτεχνία, αλλά και για την κριτική και τον ρόλο της. Ο έμπειρος κριτικός, λ.χ., είναι λάβρος κατά της τρέχουσας βιβλιοκριτικής, επειδή πιστεύει ότι δεν τολμά να σπάσει αυγά, αλλά μένει νωθρή μπροστά στις πιέσεις των συγγραφέων και των εκδοτών. Ετσι, δεν προκαλεί συζητήσεις όπως παλιότερα, κινείται σε ένα επίπεδο συναίνεσης χωρίς ρήξεις, διατάζει να προβεί σε αρνητικές εκτιμήσεις και προσπαθεί να «τα έχει καλά με όλους». Ακόμα περισσότερο, ασχολείται κυρίως με τη γλώσσα και την τεχνική ενός έργου αγνοώντας το θέμα, είναι έμπληθεωρίας και έχει αλλεργία σε ό,τι γεινιάζει με την ιδεοκρατία, συχνά είναι ευνοϊκοκρατική προς τους φίλους και καθωσπρεπική, με αποτέλεσμα να χάνει σε αξιοπιστία. Σ' αυτές τις μορφές ο Κ. Κατσουλάρης είναι πιο μετριοπαθής και υπερασπίζεται τους κριτικούς, καθώς αυτοί παλεύουν να συμπορευτούν με την τρέχουσα λογοτεχνία.

Τελικά, ασχέτως της κριτικής της πραγματέυσής της, η λογοτεχνία μας αξίζει να κερδίσει κάποια καλύτερη θέση στις ξένες αγορές; Και ναι και όχι, τεκμαίρονται οι δύο συνομιλητές. Αφενός οι ξένοι μάς βλέπουν στερεοτυπικά, αναζητώντας είτε αρχαιοελληνικούς απόηχους είτε ζορμπαδική εξωκαρδιά. Αφετέρου κι εμείς δεν έχουμε μεγάλα θέματα να αναδείξουμε: ο Δ. Κούρτοβικ με τον όρο «θέμα» δεν εννοεί την ιστορία ή απλώς την έννοια που θα απασχολήσει τον αναγνώστη. Ακόμα και το μικρό (π.χ. η ανθρώπινη ύβρις) ή το μεγάλο

Δ. Κούρτοβικ - Κ. Κατσουλάρης

Φταιíme εμείς ή φταίνε οι άλλοι;

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ Ν. ΠΕΡΑΝΤΩΝΑΚΗ

(π.χ. ο πόλεμος ή ο έρωτας, ο οποίος μονοπωλείται από τα ευπώλητα και δεν τυγχάνει πραγμάτευσης από τη «σοβαρή» πεζογραφία) καταξιώνονται, όταν ο χειρισμός τους τα μετατρέψει σε πεδία υπαρξιακών ανησυχιών. Επιπροσθέτως, παρατηρείται ένα είδος ελληνικού εξαιρετισμού, ο οποίος από τη μια μας απομονώνει, αλλά από την άλλη θα μπορούσε να αποτελέσει ερέθισμα για κάτι μοναδικό, που θα μας ξεχωρίσει από τη μάζα των άλλων πολιτισμών.

Αυτό που λείπει δεν είναι μόνο η ανάγκη να δουν οι ξένοι την Ελλάδα με όρους διαφορετικούς από το αρχαιοελληνικό παράδειγμα ή τα λοιπά στερεότυπα. Δεν είναι μόνο, όπως επισημαίνει ο κριτικός, η οργάνωση ενός είδους μάρκετινγκ, με ατζέντηδες ή συμπληρώνει ο δημοσιογράφος – με δράσεις τύπου ΕΚΕΒΙ. Είναι και η «απαίτηση» ο Έλληνας συγγραφέας να πραγματευθεί ένα μεγάλο θέμα, όπως το ανέφερα και προηγουμένως: όχι κάτι άκρων πρωτότυπο (υπάρχει πλέον κάτι τέτοιο;), αλλά ένα χωραφάκι που με τον κατάλληλο χειρισμό, με την ανάδειξη

των πανανθρώπινων διαστάσεων του, με τον συνδυασμό του τοπικού (ελληνικού) με τις διεθνείς τάσεις της εποχής, θα καρπίσει. Ετσι, έξω

Τελικά, το ζητούμενο δεν είναι αν παράγουμε ή όχι καλή λογοτεχνία, αλλά αν αυτή είναι συμβατή με τα δεδομένα του εξωτερικού και αν η προώθησή της είναι η κατάλληλη. Γι' αυτό, τέτοιες συνομιλίες συμβάλλουν, με τη σκέψη που διεγείρουν, στην κατάκτηση μιας εθνικής πολιτισμικής αυτογνωσίας

και πέρα από τη γλωσσοκεντρική τάση των πεζογράφων μας (πολύ καίρια αυτή η θέση του Δ. Κούρτοβικ), η λογοτεχνία μας πρέπει να συνδέσει το θέμα της με τις βαθύτερες ανησυχίες του ανθρώπου. Να αναζητήσει μια υβριδική ταυτότητα, που να συνδυάζει την ελληνική παράδοση με τις παγκοσμιοποιημένες κατευθύνσεις της σκέψης, την ανατολίτικη ελευθερία με το δυτικό πρότυπο οργάνωσης.

Τέτοιες συζητήσεις με τον Δ. Κούρτοβικ, συζητήσεις τόσο του Κ. Κατσουλάρη όσο και του αναγνώστη, είναι άκρως ερεθιστικές. Είτε συμφωνεί κανείς είτε διαφωνεί με τα επιμέρους σημεία, βλέπει ότι η πείρα και η οξεία σκέψη του κριτικού, η δυνατότητά του για πανοπτική θέαση του λογοτεχνικού πεδίου και η ουσιαστική του προσπάθεια να το ορίσει αναδεικνύουν θέματα και προκαλούν περαιτέρω διερεύνηση ζητημάτων και απόψεων. Τελικά, το ζητούμενο δεν είναι αν παράγουμε ή όχι καλή λογοτεχνία, αλλά αν αυτή είναι συμβατή με τα δεδομένα του εξωτερικού και αν η προώθησή της είναι η κατάλληλη. Γι' αυτό, τέτοιες συνομιλίες συμβάλλουν, με τη σκέψη που διεγείρουν, στην κατάκτηση μιας εθνικής πολιτισμικής αυτογνωσίας.